

Aziza Davronova

*Yunus Rajabiy nomidagi O'zbek milliy musiqa san'ati instituti
Madaniyat va san'at sohasi menejmenti magistranti
E-mail: azizadavronova92@gmail.com*

MADANIY SOHADA AMALGA OSHIRILGAN ISLOHOTLAR: HUQUQIY-TASHKILiy ASOSLARI

***Annotatsiya.** Mazkur maqolada O'zbekistonda madaniy sohada amalga oshirilgan islohotlarning huquqiy va tashkiliy asoslari ilmiy tahlil qilinadi. Xususan, davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari, normativ-huquqiy hujjatlar, institutsional o'zgarishlar hamda madaniyat va san'at tizimining rivojlanish istiqbollari yoritiladi. Tadqiqot davomida normativ-huquqiy hujjatlar, davlat siyosati, institutsional o'zgarishlar hamda madaniyat va san'at tizimini rivojlantirish istiqbollari o'rganildi. Natijada madaniy islohotlarning jamiyat ma'naviy taraqqiyotidagi o'rni asoslab beriladi.*

***Kalit so'zlar:** madaniyat, islohotlar, tashkiliy tizim, davlat siyosati, huquqiy asos, madaniy siyosat, madaniy meros, tashkiliy tizim, davlat siyosati.*

LEGAL AND ORGANIZATIONAL FRAMEWORKS OF REFORMS IMPLEMENTED IN THE CULTURAL SECTOR

***Abstract.** This article provides a scientific analysis of the legal and organizational foundations of reforms implemented in the cultural sector of Uzbekistan. In particular, it highlights the priority directions of state policy, normative-legal documents, institutional changes, and the development prospects of the culture and arts system. The study examines the legal mechanisms and institutional transformations underlying cultural reforms and evaluates their impact on the development of the cultural sphere. As a result, the role of cultural reforms in the spiritual development of society is substantiated.*

***Keywords:** culture, reforms, organizational system, state policy, legal framework, cultural policy, cultural heritage.*

Globallashuv jarayonlari jadallashib borayotgan hozirgi davrda madaniyat jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Madaniyat jamiyatning ma'naviy asosini tashkil etib, milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotirani saqlash va avlodlar davomiyligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ilmiy manbalarda ta'kidlanganidek, madaniyat nafaqat ma'naviy boyliklar majmui, balki ijtimoiy rivojlanishning muhim indikatori ham hisoblanadi [8].

Mamlakatimizda mustaqillikdan so'ng madaniyat sohasini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi. Ayniqsa, so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar mazkur sohani modernizatsiya qilish, uning huquqiy va tashkiliy asoslarini mustahkamlashga qaratilgan.

Madaniy sohadagi islohotlarning zarurati. Madaniyat milliy o'zlikni anglash, tarixiy merosni saqlash va rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli madaniy sohada islohotlar olib borish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi.

Madaniy sohadagi islohotlar jamiyatning ma'naviy rivojlanishi, milliy qadriyatlarni asrash va zamonaviy talablarga mos ravishda rivojlantirish uchun zarurdir. Globallashuv sharoitida turli madaniyatlar o'zaro ta'sirga kirishayotgan bir paytda, milliy madaniyatni himoya qilish va uni boyitish muhim vazifaga aylanadi. Shuningdek, madaniyat sohasidagi islohotlar aholining estetik didini oshirish, yosh avlodni ma'naviy jihatdan barkamol etib tarbiyalash hamda ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida voyaga yetkazishga xizmat qiladi.

Madaniy islohotlarning nazariy asoslari. Madaniyat tushunchasi falsafiy va ijtimoiy fanlarda turlicha talqin qilinadi. E.Taylor madaniyatni inson tomonidan yaratilgan bilim, e'tiqod, san'at va an'analar majmui sifatida izohlaydi [11, 1-b]. Zamonaviy tadqiqotlarda esa madaniyat jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlovchi muhim omil sifatida qaraladi [10, 45-b]. Shu bois madaniyat sohasida davlat tomonidan tizimli islohotlar olib borish zarur hisoblanadi.

Madaniyat tushunchasi keng qamrovli bo'lib, u insoniyat tomonidan yaratilgan moddiy va ma'naviy boyliklarning yig'indisini ifodalaydi. Ilmiy adabiyotlarda madaniyat quyidagi funksiyalarni bajarishi ta'kidlanadi:

- ma'naviy-tarbiyaviy funksiyasi;
- kommunikativ funksiyasi;
- estetik funksiyasi;
- ijtimoiy integratsiya funksiyasi.

Madaniyatning ushbu funksiyalari jamiyat taraqqiyotida uning ahamiyatini yanada oshiradi. Shu sababli davlat tomonidan madaniy sohani qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega.

O'zbekistonda madaniyat sohasini rivojlantirishning huquqiy asoslari.
O'zbekiston Respublikasida madaniyat sohasini rivojlantirish mustahkam normativ-huquqiy baza asosida amalga oshirilmoqda. Mazkur tizim mamlakatning asosiy qonuni bo'lgan Konstitutsiyadan boshlab, maxsus qonunlar, Prezident farmon va qarorlari hamda davlat dasturlarini o'z ichiga oladi.

Avvalo, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida fuqarolarning madaniy hayotda erkin ishtirok etish huquqi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni rivojlantirish zarurati hamda madaniy merosni muhofaza qilish davlatning muhim vazifalaridan biri sifatida belgilangan [1]. Ushbu konstitutsiyaviy normalar madaniyat sohasidagi barcha keyingi huquqiy hujjatlar uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Madaniyat sohasini bevosita tartibga soluvchi asosiy hujjatlardan biri – “Madaniyat to'g'risida”gi Qonundir [2]. Ushbu qonun madaniyat sohasidagi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlarini belgilab, madaniy faoliyat subyektlarining huquq va majburiyatlarini aniqlaydi. Qonunda madaniyat muassasalarini rivojlantirish, ijodkorlarni qo'llab-quvvatlash hamda madaniy merosni asrash masalalari alohida o'rin egallaydi (“Madaniyat to'g'risida”gi Qonun, 2019). Shuningdek, “Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish to'g'risida”gi Qonun tarixiy va madaniy obidalarni saqlash, ularni davlat ro'yxatiga olish va

muhofaza qilishning huquqiy mexanizmlarini belgilaydi [4]. Mazkur hujjat milliy madaniy merosni asrash va uni kelajak avlodlarga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etadi ("Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonun, 2001).

Bundan tashqari, "Arxivlar to'g'risida"gi Qonun tarixiy hujjatlarni saqlash, ulardan ilmiy va madaniy maqsadlarda foydalanish tartibini belgilab, jamiyatning tarixiy xotirasini asrashga xizmat qiladi [5]. Madaniyat sohasidagi islohotlarni jadallashtirishda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlari alohida o'rin tutadi. Xususan, 2017-yildan boshlab qabul qilingan normativ hujjatlar madaniyat va san'at tizimini tubdan modernizatsiya qilish, madaniyat muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash hamda ijodkorlarni rag'batlantirishga qaratilgan [7].

So'nggi yillarda madaniyat va san'at xodimlarini ijtimoiy qo'llab-quvvatlashga ham alohida e'tibor qaratilib, ularning mehnatini rag'batlantirishga qaratilgan yangi mexanizmlar joriy etildi [3]. Bu esa madaniyat sohasida kadrlar salohiyatini oshirish va tizim samaradorligini ta'minlashga xizmat qilmoqda.

O'zbekistonda madaniy siyosat va uning rivojlanish bosqichlari:

-Mustaqillik davrining boshlang'ich bosqichi. Mustaqillikning dastlabki yillarida milliy qadriyatlarni tiklash va rivojlantirishga ustuvor ahamiyat berildi. Bu jarayon tarixiy merosni qayta tiklash va milliy o'zlikni anglash bilan bog'liq edi [6, 135-b]. **Zamonaviy islohotlar bosqichi.** 2017-yildan boshlab madaniyat sohasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirildi. Ular boshqaruv tizimini takomillashtirish, madaniyat muassasalarini modernizatsiya qilish hamda xalqaro hamkorlikni kengaytirishga qaratildi [7, 214-b].

Tashkiliy asoslar va institutsional islohotlar. Madaniyat sohasida amalga oshirilgan tashkiliy islohotlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Madaniyat vazirligi faoliyatini takomillashtirish;
- madaniyat muassasalarini modernizatsiya qilish;
- hududiy madaniyat markazlarini rivojlantirish.

Mazkur islohotlar madaniyat tizimining samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda [7, 220-b].

Shuningdek, zamonaviy sharoitda madaniyat sohasiga raqamli texnologiyalarni joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu o'z navbatida virtual muzeylar, onlayn teatrlar va raqamli kutubxonalar madaniyatni keng ommaga yetkazish imkonini beradi [9].

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda madaniyat sohasini rivojlantirish **mustahkam huquqiy baza** asosida amalga oshirilmoqda. Ushbu hujjatlar:

- madaniy merosni asrash;
- ijodkorlarni qo'llab-quvvatlash;
- zamonaviy madaniy tizimni shakllantirish;
- xalqaro madaniy hamkorlikni kengaytirish kabi muhim yo'nalishlarni qamrab oladi.

Ushbu islohotlar jamiyatning ma'naviy rivojlanishi, milliy qadriyatlarni asrash va zamonaviy madaniy muhitni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Madaniy sohada amalga oshirilgan islohotlar mamlakatning ma'naviy taraqqiyoti, milliy madaniy merosni asrash va rivojlantirish hamda zamonaviy madaniy muhitni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu islohotlarning huquqiy-tashkiliy asoslari madaniyat muassasalari faoliyatini takomillashtirish, ijodkorlarni qo'llab-quvvatlash va aholining madaniy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qilmoqda.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, madaniyat sohasiga oid qonunlar, davlat dasturlari va institutsional o'zgarishlar madaniy siyosatning samaradorligini oshirishga, milliy qadriyatlarni targ'ib etishga hamda xalqaro madaniy hamkorlikni rivojlantirishga zamin yaratmoqda. Shu bilan birga, madaniyat sohasini raqamlashtirish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish va kadrlar salohiyatini oshirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

Demak, madaniy sohada amalga oshirilayotgan islohotlarning puxta huquqiy-tashkiliy asoslari mamlakat madaniy hayotining barqaror rivojlanishini ta'minlash,

milliy madaniy merosni kelajak avlodlarga yetkazish va jamiyatning ma'naviy yuksalishiga xizmat qiluvchi muhim omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. *O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida fuqarolarning madaniy hayotda ishtirok etish huquqi kafolatlangan).* (1992, 2023).
2. *"Madaniyat to'g'risida"gi Qonun.* (2019).
3. *"Madaniyat va san'at, axborot-kutubxona va muzeylar sohasida faoliyat olib borayotgan xodimlar ish haqi miqdorlarini oshirish to'g'risida"gi 2024-yil 22-noyabr PQ-400-son qarori.*
4. *"Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonun.* (2001).
5. *"Arxivlar to'g'risida"gi Qonun.* (2010).
6. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch.* – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – 176 b.
7. Mirziyoyev Sh. *Yangi O'zbekiston strategiyasi.* – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 464 b.
8. UNESCO. (2019). *Culture and Development Report.*
9. UNESCO. (2021). *World Heritage Report.*
10. Smith J. *Cultural Policy and Development.* – London: Routledge, 2018. – 256 p.
11. Tylor E. *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art and Custom.* – London: John Murray, 1871. – № 1–2.